

Zagadnienia wartę opracowania w postaci materiałów dla nauczycieli WDŻ i dyrektorów szkół

Warszawa, 20 lipca 2015r.

Wstęp

Przeprowadzone przez IBE badanie *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności* dostarcza wielu wskazań dotyczących potrzeb uczniów i ich rodziców w zakresie poszerzenia obecnej oferty edukacyjnej szkół.

Badanie pokazuje punkt widzenia rodziców na sprawy związane z rozwojem psychoseksualnym i seksualnością oraz potrzeby edukacji adresowanej do młodych ludzi w tym zakresie. Perspektywa rodziców była dotychczas rzadko uwzględniana w badaniach, tymczasem to właśnie ich relacje z dziećmi mają główny wpływ na rozwój dziecka i postawy wobec seksualności. Badanie pokazuje także perspektywę młodych ludzi u progu wchodzenia w dorosłość, którzy w oparciu o relacje w domu, jak i relacje w szkole konstruują w kręgach rówieśniczych swoje wyobrażenia o seksualności człowieka. Z tej perspektywy badanie mówi także o szkole, w której od szesnastu lat prowadzony jest przedmiot Wychowanie do życia w rodzinie (wdż). Jest on generalnie pozytywnie odbierany przez młodych ludzi, ale jak się okazuje, nie obejmuje sporej części młodzieży. Widać też wyraźnie, że pewne tematy są bardziej, a inne mniej obecne w szkole. W efekcie o wielu istotnych zagadnieniach znacząca część młodych ludzi nie ma okazji dowiedzieć się ani w rozmowach z rodzicami, ani podczas szkolnych zajęć (Wykresy 2.5 i 2.6). Tymczasem młodzi ludzie potrzebują przede wszystkim rozmów na tematy, które są dla nich ważne, zarówno w szkole, jak i w domu.

Rekomendacje

Wyniki badania pozwalają na sformułowanie następujących rekomendacji dotyczących kierunku prac nad materiałami wspomagania dla szkół:

1. Materiały wspierające organizację zajęć wychowania do życia w rodzinie, przeznaczone głównie dla dyrektorów szkół, ale również dla nauczycieli prowadzących te zajęcia. Materiały takie powinny uświadamiać administracji szkolnej wagę tego przedmiotu i znaczenie komunikacji i współpracy między szkołą a rodzicami w tym obszarze.

2. Narzędzia diagnostyczne, które pozwolą na wstępne określenie zarówno poziomu wiedzy, jak i oczekiwań grupy uczniów uczestniczących w zajęciach wdż, a które pozwolą uniknąć omawiania zbyt wcześnie lub zbyt późno problemów związanych z seksualnością człowieka.
3. Materiały dydaktyczne wysokiej jakości pod względem merytorycznym, umożliwiające prowadzenie zajęć z tych tematów, które według relacji młodych ludzi są mniej obecnie na zajęciach wdż, a które są istotne z punktu widzenia przygotowania młodych ludzi do dorosłego życia. W szczególności dotyczy to uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

W dalszej części opracowania przedstawiamy rozwinięcie powyższych rekomendacji, a następnie przytaczamy wybrane fragmenty raportu. Warto podkreślić, że zaproponowane trzy punkty z pewnością nie wyczerpują wniosków, jakie można sformułować na podstawie raportu. Zawiera on także wiele wątków szczegółowych, dlatego niezależnie od niniejszych rekomendacji zachęcamy do lektury pełnego raportu jako potencjalnej inspiracji w tworzeniu materiałów pomocniczych dla szkół.

Uzasadnienia rekomendacji wynikające z badania

Ad. 1. Materiały wspierające organizację zajęć wychowania do życia w rodzinie, przeznaczone głównie dla dyrektorów szkół, ale również dla nauczycieli prowadzących te zajęcia. Materiały takie powinny uświadczać administracji szkolnej wagę tego przedmiotu i znaczenie komunikacji i współpracy między szkołą a rodzicami w tym obszarze.

Jedynie 57% młodych ludzi, uczniów szkół ponadgimnazjalnych twierdzi, że w ich szkole zajęcia z wdż w ogóle się odbywają. W efekcie tylko około 35% uczniów uczęszcza na te zajęcia w miarę regularnie. Tymczasem 87% osiemnastolatków stwierdza, że taki przedmiot jest w szkole potrzebny. Są więc dwie kwestie do rozwiązania:

1) zaangażowanie szkoły w bardziej skuteczne organizowanie zajęć wdż, unikanie sytuacji – zwłaszcza w szkołach ponadgimnazjalnych – w których zachęca się rodziców by nie wyrażali zgody na uczestnictwo ich dzieci w zajęciach wdż, proponowanie godzin i formuły zajęć, które zachęcają uczniów do uczestnictwa,

2) nawiązanie dialogu z młodzieżą w sprawie tematyki zajęć i potrzeb młodych ludzi w tym zakresie, które prowadziłyby do większego zainteresowania uczniów, wyższej frekwencji i aktywnego uczestnictwa – dotyczy to w szczególności szkół ponadgimnazjalnych, ale ma też zastosowanie do gimnazjów.

Warto w tym kontekście podkreślić, że uczniowie uczęszczający na wdż, zarówno w szkołach ponadgimnazjalnych jak i w gimnazjum, mają dobrą opinię na temat nauczycieli tego przedmiotu, ich przygotowania i zaangażowania. Cenią zwłaszcza możliwość otwartych rozmów, zadawania wszelkich pytań i wyrażania własnych opinii. Istnieje więc potencjał, który można rozwijać. Jednocześnie

w odniesieniu do gimnazjum 35% młodych ludzi uczęszczających na zajęcia i 37% w odniesieniu do szkół ponadgimnazjalnych sygnalizuje, że tematy poruszane na wdż nie odpowiadały ich potrzebom. Odpowiedzią na to jest wzmocnienie umiejętnego dialogu z młodymi ludźmi i pozyskanie ich zaufania, tak by treści poruszane na zajęciach angażowały młodych ludzi w autentyczne dyskusje. Ważnym elementem tego dialogu jest trafna diagnoza potrzeb uczniów – patrz punkt 2 rekomendacji.

Wyniki badania pokazują, że rodzice dzieci w wieku szkolnym zgłaszają w klarowny sposób potrzebę wzmocnienia swoich kompetencji rodzicielskich. Ze względu na deklarowane przez 1/3 rodziców trudności w rozmowie z dziećmi na tematy związane z seksualnością człowieka, szkoła może również przygotować ofertę zajęć dla rodziców. W szczególności powinny one dotyczyć zgłaszanych przez rodziców deficytów umiejętności w obszarze budowania życzliwych relacji z dzieckiem, konstruktywnego rozwiązywania konfliktów, sposobów rozmawiania z dzieckiem, a także wiedzy o zagrożeniach, związanych z używkami i uzależnieniami oraz związanych z korzystaniem z Internetu. Jak widać sprawy rozwoju psychoseksualnego dziecka nie są na pierwszym planie zgłaszanych potrzeb rodziców, jednak poprzez wzmocnienie ich kompetencji rodzicielskich w szerszych sprawach szkoła może także zyskać dobry kontakt w kwestiach dotyczących rozwoju psychoseksualnego dziecka. Ważne jest, by w materiałach dla szkół zaznaczono, by takie zajęcia prezentowały wysoki poziom merytoryczny i miały charakter nie tylko wykładów, ale również warsztatów na których można ćwiczyć i pogłębiać umiejętności komunikacyjne.

W organizacji zajęć wdż nie może zabraknąć dialogu z rodzicami. Nie jest wykluczone, że komunikacja z rodzicami dotycząca zajęć wdż była lepsza w pierwszych latach wprowadzania tego przedmiotu, niż obecnie. Wypada więc przypomnieć, że obowiązkiem szkoły jest przedstawić program tych zajęć i dać możliwość wypowiedzenia się rodzicom na temat problematyki zajęć w danym roku szkolnym. Konsultacje z rodzicami nie mogą polegać jedynie na wypełnieniu przez nich kartek (przedstawionych przez wychowawcę klasy) ze zgodą lub brakiem zgody na udział ich dziecka w zajęciach. Jak wynika z badania, dla rodziców ważne jest to, kiedy podejmuje się poszczególne tematy, a także, jakie szczegółowe treści wiążą się z nimi i w jaki sposób będą przekazywane ich dzieciom. Potrzebny jest więc bezpośredni kontakt nauczyciela wdż z rodzicami. Dotyczy to zwłaszcza uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum. Poinformowanie rodziców na początku roku szkolnego o treściach, które mają być realizowane w ramach wdż jest też dobrą okazją do nawiązania dialogu z rodzicami na szersze tematy wychowawcze, o których była mowa w poprzednim akapicie.

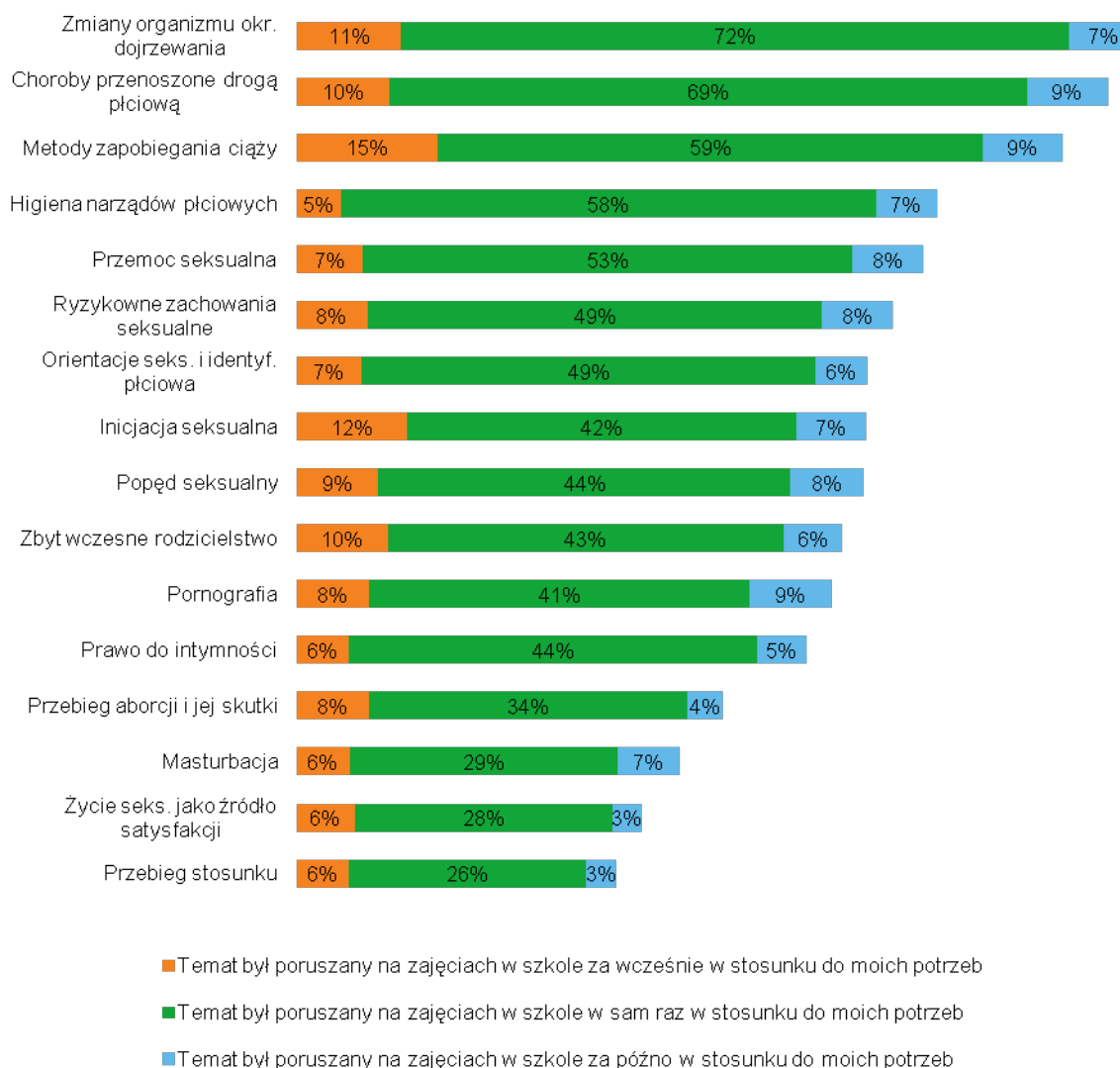
Materiały dla nauczycieli mogłyby stanowić przykłady narzędzi służących przekazowi informacji i dialogowi.

Ad. 2. Narzędzia diagnostyczne, które pozwolą na wstępne określenie zarówno poziomu wiedzy, jak i oczekiwań grupy uczniów uczestniczących w zajęciach wdż, a które pozwolą uniknąć omawiania zbyt wcześnie lub zbyt późno problemów związanych z seksualnością człowieka.

W grupie uczniów czy oddziale klasowym uczestniczącym w zajęciach wdż poszczególne osoby są na różnym etapie rozwoju psychicznego, fizycznego, intelektualnego czy społecznego. Poruszanie zagadnień związanych z seksualnością człowieka wiąże się z odpowiedzialnością za ewentualne skutki zbyt wczesnej lub zbyt późnej edukacji w tej dziedzinie. Zatem konieczne jest przeprowadzenie diagnozy potrzeb uczniów, tak by móc dostosować, a może i zindywidualizować przekaz informacji w zależności od stopnia dojrzałości poszczególnych odbiorców zajęć. Wyniki badania wskazują, że z reguły jakaś część uczniów odbiera pewne tematy jako zbyt wcześnie lub zbyt późno realizowane w kontekście ich potrzeb. Wykres 2.7 z raportu pokazuje wybrane tematy (spośród 31 weryfikowanych w badaniach, zob. Wykres 2.5), które wprawdzie dla zdecydowanej większości uczestników zajęć były poruszane – w ich odczuciu – w odpowiednim czasie, ale dla pewnej grupy zbyt wcześnie, a dla innej zbyt późno. Przykładowo, o chorobach przenoszonych drogą płciową w szkole słyszało 88% osiemnastolatków (10+69+9 na wykresie). Jednak 10% stwierdza, że temat ten był poruszony w szkole zbyt wcześnie dla nich, jednocześnie 9% uważa, że nastąpiło to zbyt późno. Warto dodać, że 12% 18-latków nie przypomina sobie, by była o tym mowa w szkołach, w których się uczyli. Analogicznie, o ryzykownych zachowaniach seksualnych słyszało na zajęciach szkolnych 65% osiemnastolatków, z tego 49% uważa, że dowiedzieli się o tym problemie we właściwym czasie, ale 8% stwierdziło, że zbyt wcześnie, a dla kolejnych 8% respondentów było to zbyt późno. Realny problem do rozwiązania polega więc nie na tym, by unikać trudnych tematów, co w sporej liczbie szkół ma jednak miejsce, ale żeby poruszać je w odpowiednim czasie i w odpowiedni sposób dla danej grupy uczniów. Stąd diagnoza uczniów w grupie zajęciowej wdż ma tu kluczowe znaczenie.

Konieczne jest zatem przygotowanie narzędzi diagnostycznych (wraz z instrukcją interpretacji uzyskanych danych i sposobem przeprowadzenia diagnozy), które wsparłyby nauczycieli przedmiotu w tym działaniu. Jednym z elementów takiego narzędzia może być zestaw tematów przewidzianych na dany rok z prośbą/poleceniem zaznaczenia tych, które uczniowie chcieliby mieć na lekcjach wdż w danym roku szkolnym i z możliwością dopisania swoich własnych propozycji tematów. Warto podkreślić, że tego rodzaju diagnoza nie może ograniczyć się do wypełnienia takiej, czy innej ankiety. Ważna jest obserwacja zachowań uczniów, a w odniesieniu do części z nich indywidualna rozmowa, a także kontakt z rodzicami. Poniższy wykres pokazuje, że dla większości uczniów czas poruszania danego tematu jest odpowiedni, niemniej trzeba liczyć się z tym, że dla niektórych osób może to być przedwczesne, dla innych zbyt późne. Wrażliwość młodych ludzi może być bardzo zróżnicowana. Każda grupa uczniów wymaga odrębnego podejścia. Narzędzia diagnostyczne powinny pomóc w dostosowaniu zajęć do zróżnicowanej grupy uczniów.

Wykres 2.7. Pytanie: T4b. Czy te tematy były poruszane za wcześnie, za późno, czy w sam raz w stosunku do Twoich potrzeb? – opinie osiemnastolatków.

Podstawa: młodzi dorośli (N=1246)

Procentowanie w odniesieniu do całej próby, pozostali respondenci albo nie zetknęli się z danym tematem podczas zajęć szkolnych, albo tego nie pamiętają lub odmówili odpowiedzi.

Ad 3. Materiały dydaktyczne wysokiej jakości pod względem merytorycznym, umożliwiające prowadzenie zajęć z tych tematów, które według relacji młodych ludzi są mniej obecne na zajęciach wdz, a także w rozmowach rodziców z dziećmi, a które są istotne z punktu widzenia przygotowania młodych ludzi do dorosłego życia. W szczególności dotyczy to uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych.

Wyniki badania pokazują, które tematy dotyczące rozwoju psychoseksualnego i seksualności człowieka pojawiają się często w rozmowach domowych i na zajęciach szkolnych, a które są w nich pomijane. Zatem jest to wskazówka, które tematy wymagają „doinwestowania”, również w postaci materiałów dydaktycznych dla nauczycieli, by zyskać znacznie szersze niż dotychczas pole oddziaływania. W szczególności dotyczy to szkoły ponadgimnazjalnej, gdzie uczniowie mają już podstawową bazę wiedzy, ale dotychczas nie rozmawiali z dorosłą osobą, do której mają zaufanie o takich zagadnieniach jak, przykładowo, popęd seksualny, masturbacja, czy orgazm, nie mieli też okazji dyskutować z jednej strony o życiu seksualnym jako źródle satysfakcji, z drugiej o kwestiach moralnych w relacjach seksualnych i szacunku wobec drugiej osoby, a także wobec siebie.

Należy dodać, że na podstawie zarówno jakościowych, jak i ilościowych komponentów badania, wszystkie analizowane w badaniu tematy są ważne dla rozwoju młodego człowieka zarówno zdaniem ekspertów, jak i w opinii rodziców i młodych dorosłych, na wszystkie te tematy jest miejsce w szkole. Do najczęściej podejmowanych należą tematy niebudzące kontrowersji, dotyczące okresu dojrzewania, w tym zmian fizycznych i emocjonalnych z nim związanych, a także zagadnienie wartości rodzinnych, budowy narządów płciowych, czy metod zapobiegania ciąży. Jednocześnie kilka pytań sprawdzających wiadomości pokazało, że np. o środkach zapobiegania ciąży młodzi dorośli wiedzą niewiele. Może to wynikać z braku merytorycznie wartościowych, obiektywnych informacji o poszczególnych metodach. W Internecie jest dużo informacji o metodach i środkach, ale zwykle są one związane z ich jawną lub ukrytą promocją, realizowaną przez firmy farmaceutyczne. Zdarzają się też błędy merytoryczne w podręcznikach biologii, gdzie – przykładowo – kalendarzyk małżeński określany jest jako metoda antykoncepcji. Można przypuszczać, że dochodzą do tego przekłamania z lekcji, bo skąd wzięłyby się tak wysoki odsetek młodych dorosłych oceniających stosunek przerywany jako skuteczną metodę antykoncepcji? Główną trudnością w opracowaniu materiałów metodycznych jest nie tyle zgromadzenie odpowiedniego kwantum wiadomości, co zaproponowanie takiego sposobu ich podania, który w wyobrażeniach młodych ludzi buduje ważny przekaz i bardziej całościową strukturę myślenia o sprawach seksualności, a jednocześnie nie jest nacechowany światopoglądowo i pozostawia młodym ludziom przestrzeń własnego wyboru i świadomego kształtowania własnych dążeń.

Nie tyle suche informacje, które same w sobie często nie trzymają się młodej głowy, co dyskurs i sposób myślenia mają szansę mocniej zakotwiczyć się w wyobraźni i postawach młodych ludzi. W kontekście materiałów dla nauczycieli i rodziców warto z takiej perspektywy odczytać listę

zagadnień wymagających „doinwestowania”. Od 40 do 65% młodych dorosłych zadeklarowało, że poniższe tematy nie pojawiły się lub nie pamiętają, by się pojawiły na jakichkolwiek zajęciach w szkole.

- przemoc seksualna,
- ryzykowne zachowania seksualne,
- inicjacja seksualna,
- wstrzemięźliwość seksualna,
- przebieg stosunku seksualnego,
- popęd seksualny,
- zbyt wczesne rodzicielstwo,
- masturbacja,
- aborcja,
- prawo do intymności,
- kwestie moralne w relacjach seksualnych,
- życie seksualne jako źródło satysfakcji,
- orgazm kobiecy i męski,
- pornografia.

Wyniki badania wskazują, że w wielu szkołach brakuje podejmowania zagadnień związanych wprost z aktywnością seksualną (w tym zarówno wiedzy czysto biologicznej, jak i kwestii psychologicznych i emocjonalnych), a także profilaktyki zachowań ryzykownych i nadużyć seksualnych. Młodzi ludzie chcą rozmawiać wprost o sprawach, które ich nurtują, a jeśli nie znajdują takiej możliwości ani w domu, ani w szkole, szukają innych źródeł informacji. Jest bardzo ważne, by rodzice i nauczyciele byli przez nich uznani za ważne i kompetentne źródło informacji, wobec którego można konfrontować swoje wyobrażenia o seksualności, konstruowane w kręgach rówieśniczych. Przykładowo, w wieku dorastania i bezpośrednio po nim, młodych ludzi nurtują granice przyzwolenia w kontaktach intymnych, szukają punktu odniesienia i nie czują się pewnie, co do własnych zachowań.

Każdy z tych tematów wymaga zatem przygotowania materiałów dydaktycznych, zrecenzowanych przez specjalistów w dziedzinie seksuologii i psychologii rozwojowej, kierowanych do określonej grupy wiekowej odbiorców, a będących wsparciem dla nauczycieli prowadzących zajęcia z wdż. Ważne jest, by materiały ukazywały te problemy w pełnej ich złożoności. Dobrym przykładem jest problem masturbacji, która w podstawie programowej funkcjonuje obecnie jako problem wieku dojrzewania, a przecież masturbacja jest zjawiskiem zarówno wieku dziecięcego, kiedy dziecko poznaje swoje ciało, jak i u dorosłych, może więc być analizowana w wielorakich aspektach, o których warto – szczególnie w szkole ponadgimnazjalnej – rozmawiać z młodzieżą. Innym przykładem trudnego tematu może być kwestia pornografii, o której mówi się mało i w domu, i w szkole, a która wobec

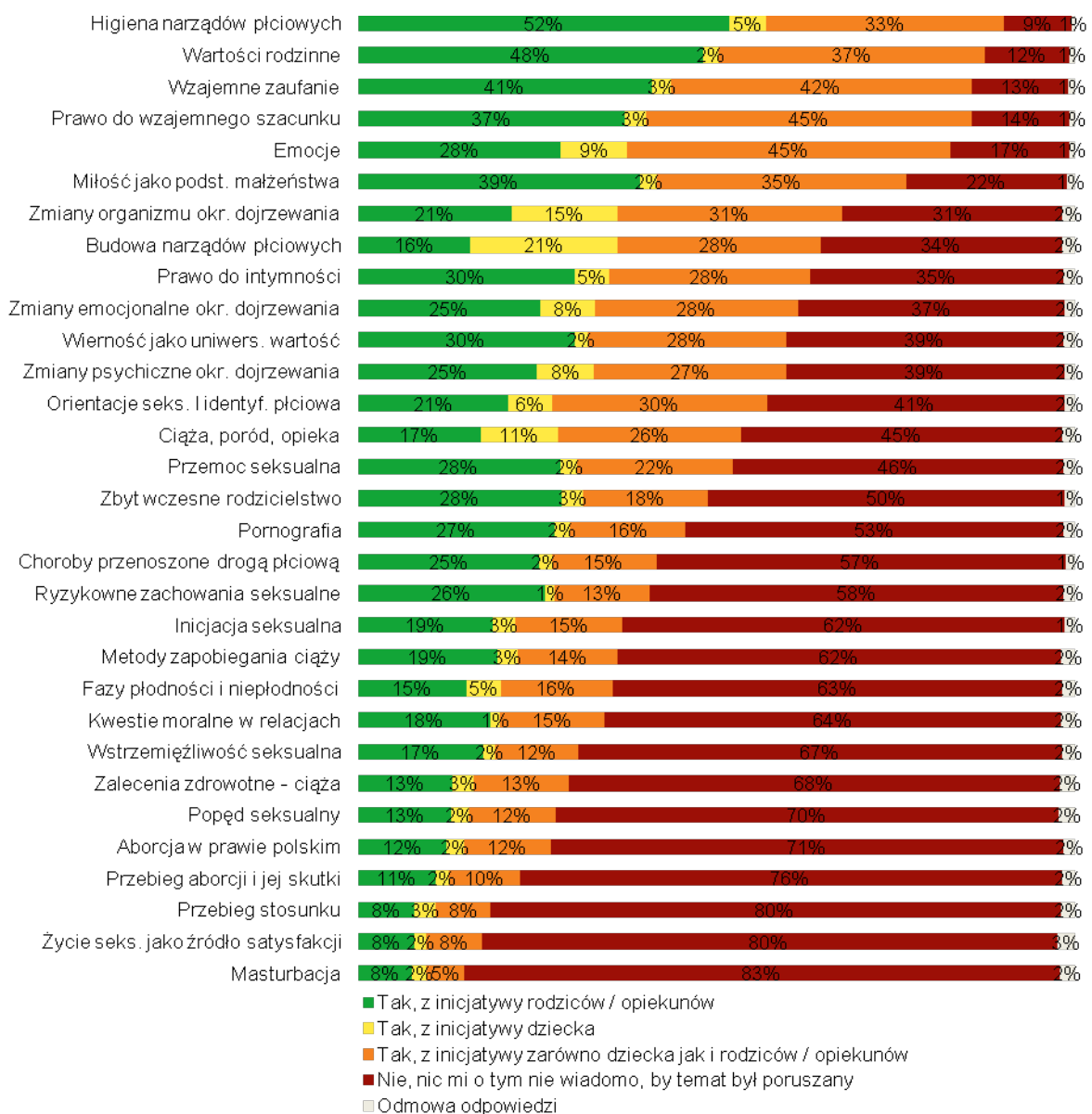
łatwej dostępności, domaga się poważnego komentarza, odslaniającego odrealniony i spłaszczony przekaz jaki w sobie zawiera. Z innych badań IBE, dotyczących dydaktyki języka polskiego, wiadomo np. że na lekcjach tego przedmiotu rzadko wykorzystywana jest poezja liryczna i erotyki. Tymczasem skonfrontowanie ze sobą przekazu pornografii i przekazu wiersza daje duże możliwości ukierunkowania wrażliwości młodych ludzi. Wychowanie do życia w rodzinie również powinno podejmować kwestię pornografii, dając młodym ludziom pole do dyskusji i możliwość szukania odpowiedniego dystansu do tego rodzaju obrazów. Potrzebne jest to zwłaszcza chłopcom w wieku gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Z kolei dziewczęta często szukają informacji o seksualności w pismach młodzieżowych, nic więc nie stoi na przeszkodzie, by rozmawiać podczas zajęć szkolnych o tym, co w nich znajdują.

Na kolejnych stronach przytoczono wybrane fragmenty raportu *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności*, które mogą służyć, jako dodatkowe uzasadnienie rekomendacji. Pełna treść raportu dostępna jest pod adresem internetowym: <http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/IBE-raport-EKD.pdf>. Dla ułatwienia odnalezienia odpowiednich fragmentów raportu zachowano oryginalną numerację wykresów i tabel. Warto ponownie zaznaczyć, że całość raportu może dostarczyć szerszych wniosków niż tu przedstawione.

Tematy podejmowane w domu

Rodzice dzieci w wieku 6-17 lat odpowiadali na pytanie, jakie tematy związane z seksualnością człowieka są podejmowane w ich domu i z czyjej inicjatywy (Wykres 2.5).

Wykres 2.5. Pytanie: T6. Poniżej pojawiać się będą różne zagadnienia związane z seksualnością człowieka, o których można rozmawiać z dziećmi w różnym wieku. Prosimy dla każdego zagadnienia zaznaczyć, czy dany temat był poruszany w Pani/a domu, najbliższej rodzinie w rozmowach z dzieckiem o imieniu [imię dziecka] – opinie rodziców dzieci w wieku 6-17 lat

Podstawa: rodzice dzieci w wieku 6-17 lat (N=2526).

Tabela 2.2. Pytanie: T6. Poniżej pojawiać się będą różne zagadnienia związane z seksualnością człowieka, o których można rozmawiać z dziećmi w różnym wieku. Prosimy dla każdego zagadnienia zaznaczyć, czy dany temat był poruszany w Pani/a domu, najbliższej rodzinie w rozmowach z dzieckiem o imieniu [imię dziecka] – odpowiedzi rodziców dzieci w wieku 6-17 lat w podziale na wiek dziecka (tematy podejmowane w domu niezależnie od tego, z czyjej inicjatywy się o nich rozmawia)

Tematy podejmowane przez większość rodziców z dziećmi w różnym wieku		6-8 lat	9-11 lat	12-14 lat	15-17 lat
Zagadnienia związane z wartościami i emocjami	Wzajemne zaufanie	77%	85%	89%	92%
	Prawo do wzajemnego szacunku	78%	85%	88%	91%
	Wartości rodzinne jako podstawa społeczeństwa	82%	87%	90%	90%
	Emocje (np. miłość, zazdrość, nienawiść, wstyd)	76%	83%	86%	85%
	Miłość jako podstawa małżeństwa i relacji intymnych	67%	76%	79%	84%
	Wierność jako uniwersalna wartość	37%	53%	67%	80%
	Prawo do intymności	52%	59%	68%	72%
Zagadnienia związane z dojrzewaniem płciowym	Higiena narządów płciowych (higiena intymna)	87%	92%	93%	89%
	Zmiany w budowie i funkcjonowaniu ciała	44%	68%	80%	77%
	Zmiany emocjonalne okresu dojrzewania płciowego	26%	58%	79%	80%
	Zmiany psychiczne okresu dojrzewania płciowego	30%	56%	76%	76%
	Budowa i działanie narządów płciowych	58%	68%	68%	64%

Podstawa: rodzice dzieci w wieku 6-17 lat (N=2526).

Zagadnienia wprost dotyczące aktywności seksualnej podejmowane są w różnym stopniu – rodzice starają się dostosowywać przekazywanie tych treści do wieku dziecka. (Tabela 2.3). Świadczyć to może o intuicyjnym rozumieniu przez rodziców potrzeb rozwojowych dziecka i staraniu się, by pewne tematy nie pojawiły się w rozmowach zbyt wcześnie. Z danych z badania ilościowego wynika, że nie wiemy oczywiście, w jaki sposób poszczególne kwestie są z dzieckiem omawiane, a jest to bardzo istotny kontekst tego zagadnienia.

Tabela 2.3. Pytanie: T6. Poniżej pojawiać się będą różne zagadnienia związane z seksualnością człowieka, o których można rozmawiać z dziećmi w różnym wieku. Prosimy dla każdego zagadnienia zaznaczyć, czy dany temat był poruszany w Pani/a domu, najbliższej rodzinie w rozmowach z dzieckiem o imieniu [imię dziecka] – odpowiedzi rodziców dzieci w wieku 6-17 lat w podziale na wiek dziecka (tematy podejmowane w domu niezależnie od tego, z czyjej inicjatywy się o nich rozmawia)

		Tematy dostosowywane wyraźnie do wieku dziecka (podejmowane przez większość rodziców z dziećmi starszymi)	6-8 lat	9-11 lat	12-14 lat	15-17 lat
Zagadnienia związane z aktywnością seksualną, zagrożeniami i konsekwencjami podejmowania aktywności	Orientacje seksualne i identyfikacja płciowa	36%	55%	65%	71%	
	Rodzicielstwo nastolatków	14%	36%	63%	79%	
	Choroby przenoszone drogą płciową	10%	25%	55%	72%	
	Przemoc seksualna: cyberprzemoc, gwałt, molestowanie	25%	49%	64%	69%	
	Ryzykowne zachowania seksualne	9%	31%	51%	69%	
	Metody zapobiegania ciąży	7%	20%	45%	69%	
	Zagadnienia związane z inicjacją seksualną	9%	23%	47%	65%	
	Zagadnienia związane z pornografią	20%	43%	54%	64%	
	Kwestie moralne w relacjach seksualnych	10%	22%	43%	60%	
	Wstrzemięźliwość seksualna	8%	19%	38%	56%	
	Przebieg ciąży, poród, opieka nad noworodkiem	52%	55%	52%	55%	
	Fazy płodności i niepłodności w cyklu miesięczkowym	14%	27%	43%	55%	

Podstawa: rodzice dzieci w wieku 6-17 lat (N=2526).

Prawie nieobecne w rozmowach rodzinnych, niezależnie od wieku dziecka są tematy związane z masturbacją, traktowaniem życia seksualnego jako źródła satysfakcji, przebiegiem stosunku, czy aborcją (Tabela 2.4).

Tabela 2.4. Pytanie: T6. Poniżej pojawiać się będą różne zagadnienia związane z seksualnością człowieka, o których można rozmawiać z dziećmi w różnym wieku. Prosimy dla każdego zagadnienia zaznaczyć, czy dany temat był poruszony w Pani/a domu, najbliższej rodzinie w rozmowach z dzieckiem o imieniu [imię dziecka] – odpowiedzi rodziców dzieci w wieku 6-17 lat w podziale na wiek dziecka (tematy podejmowane w domu niezależnie od tego, z czyjej inicjatywy się o nich rozmawia)

Tematy trudne, krępujące, podejmowane przez mniej niż połowę rodziców		6-8 lat	9-11 lat	12-14 lat	15-17 lat
Zagadnienia związane z aktywnością seksualną, jej kwestiami technicznymi i aborcją	Popęd seksualny, pożądanie	7%	16%	35%	50%
	Aborcja w prawie polskim	7%	17%	34%	48%
	Przebieg aborcji i jej skutki	6%	13%	26%	42%
	Przebieg stosunku seksualnego	8%	12%	21%	32%
	Orgazm kobiecy i męski	5%	10%	20%	32%
	Zagadnienia związane z masturbacją	7%	10%	16%	25%

Wielu rodziców rozmawia z dziećmi na różne tematy z zakresu rozwoju seksualnego i seksualności człowieka, jednocześnie widać też, że wielu innych rodziców tych kwestii nie podejmuje w ogóle lub podejmuje w okrojonym zakresie. W efekcie spora część młodych ludzi nie dowiaduje się w domu o ważnych sprawach związanych z ich seksualnością, w tym o tych wprost dotyczących zachowań seksualnych, metod zapobiegania ciąży, czy wiedzy o życiu seksualnym jako źródle satysfakcji, ale też np. o zmianach zachodzących w okresie dojrzewania. Niemniej, dom rodzinny dla zdecydowanej większości młodych ludzi jest miejscem rozmów o wartościach i emocjach.

Generalnie, nawet w zagadnieniach, o których rozmawia się w wielu domach, pozostaje niemały odsetek domów, w których nie porusza się tych tematów z dziećmi, niezależnie od wieku. Podkreślić też należy, że zasadniczo w sprawach seksualności rodzice znacznie więcej uwagi poświęcają rozmowom z córkami niż z synami.

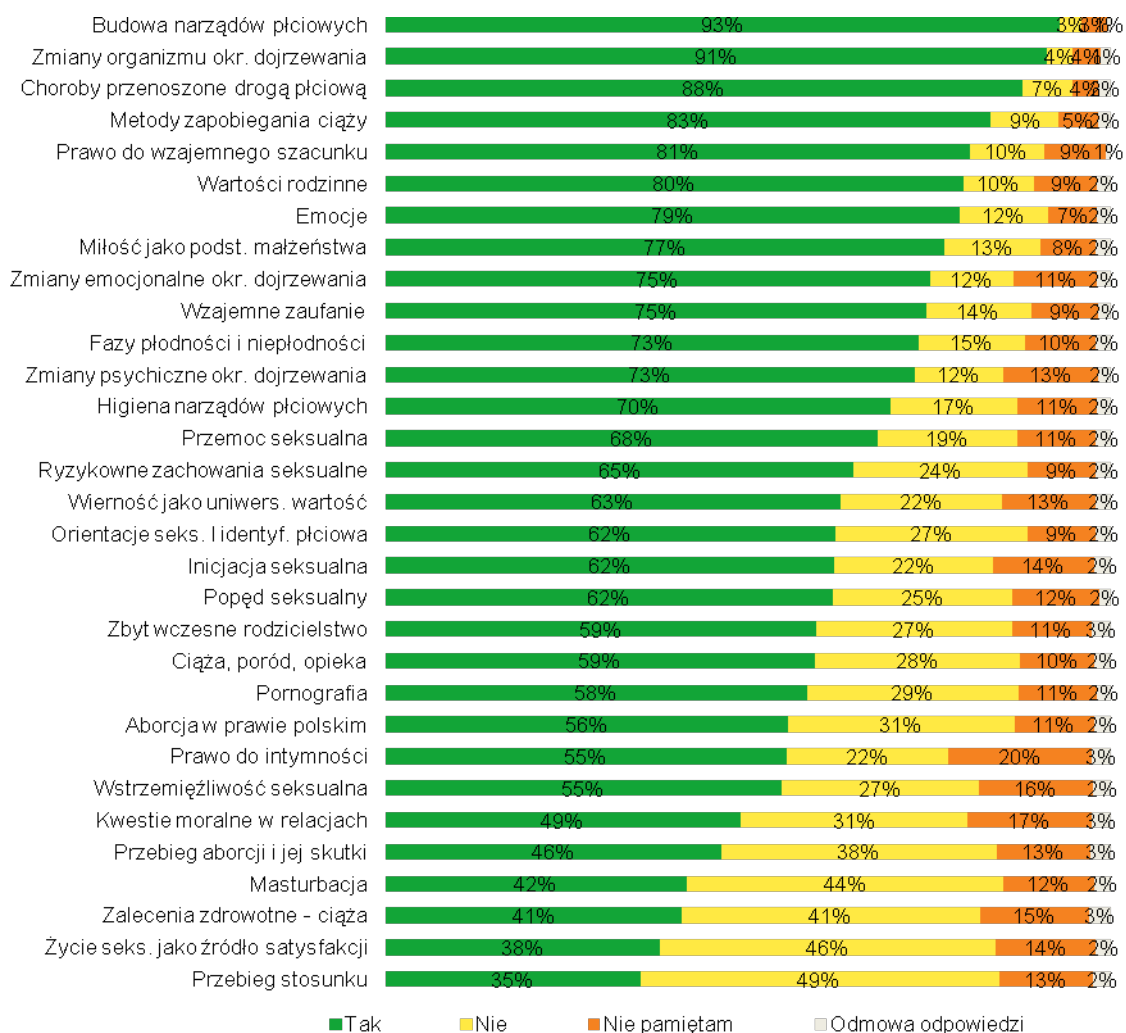
Tematy podejmowane w szkole

Z kolei, jak wynika z odpowiedzi młodych dorosłych, szkoła jest miejscem, w którym podczas zajęć rozmawia się o bardzo różnych wymiarach rozwoju psychoseksualnego i seksualności człowieka (Wykres 2.6.). W szkole najczęściej rozmawia się o budowie narządów płciowych, okresie dojrzewania, chorobach przenoszonych drogą płciową, czy antykoncepcji. Obok tych tematów

powszechne są tematy dotyczące sfery wartości – w tym zaufania, wartości rodzinnych, a także dotyczące emocjonalności.

Podobnie jak w domu, są i tematy, których raczej nie podejmuje się podczas szkolnych zajęć i wśród nich ponownie chodzi o zagadnienia związane z masturbacją oraz przebiegiem stosunku seksualnego i kwestią życia seksualnego jako źródła satysfakcji. Warto jednak zaznaczyć, że są to tematy, które w szkole pojawiają się wyraźnie częściej niż w domu. Tym samym zajęcia szkolne w pewnym stopniu kompensują niedobory rozmów w środowisku rodzinnym. Jednocześnie w wielu zagadnieniach spora część młodzieży pozostaje poza oddziaływaniem szkolnych zajęć.

Wykres 2.6. Pytanie: T4a. Poniżej znajduje się lista zagadnień, z którymi mogłeś(aś) się zetknąć na jakichkolwiek zajęciach w szkole (podstawowej, gimnazjum lub ponadgimnazjalnej). Czy te tematy były poruszane na zajęciach w szkołach, do których chodziłeś? – opinie osiemnastolatków

Podstawa: osiemnastolatki (N=1246)

Badanie dostarcza również informacji o ocenie czy tematy, które młodzi ludzie zapamiętali ze szkolnych zajęć, pojawiły się z ich punktu widzenia w odpowiednim czasie. Ci, którzy stwierdzili, że dane zagadnienie było poruszane w szkole, w zdecydowanej większości uważają, że pojawiło się ono w odpowiednim momencie w stosunku do ich potrzeb. Okazało się jednak, że dla około 1/5 z nich, następujące zagadnienia podejmowane były zbyt wcześnie: zagadnienia związane z inicjacją seksualną, metody zapobiegania ciąży, przebieg aborcji – jej zdrowotne, psychiczne i społeczne skutki, zbyt wczesne rodzicielstwo, przebieg stosunku seksualnego. **Te wyniki rodzą pytanie zarówno o moment, jak i sposób przekazywania tego typu treści przez nauczycieli oraz pokazują, jak ważnym i trudnym zadaniem jest rozmowa z uczniami na tematy dotyczące spraw intymnych, a jednocześnie ważne.** Dla przykładu, ryzykowne zachowania seksualne dla 8% uczniów były poruszane zbyt wcześnie, ale też dla 8% zbyt późno.

Duża część ważnych tematów nie była jednak podejmowana w szkole w ogóle. Część z nich wyraźnie pokrywa się z zagadnieniami niepodjętymi również w domu rodzinnym, a zatem spora część młodzieży nie doświadcza rozmów o niektórych istotnych zagadnieniach, zarówno na zajęciach szkolnych, jak i w domu.

W tym miejscu warto przywołać także wyniki dotyczące zasobów wiedzy młodych dorosłych na temat wybranych zagadnień z zakresu seksualności człowieka. Wybrano wskaźnikowo kilka tematów, związanych z zapobieganiem ciąży, bezpieczeństwem zdrowotnym. Są to informacje obecne w podstawie programowej WDŻ, ale także biologii. Przykładowe pytania, to – określ, który narząd wytwarza komórki jajowe (prawidłowo odpowiedziało 72% kobiet i 59% mężczyzn), czy w którym narządzie powstają plemniki (odpowiednio 71% i 76%). **Co trzecia kobieta i co czwarty mężczyzna uważają, że seks oralny jest całkowicie bezpieczny i że w ten sposób nie można zakazić się chorobami przenoszonymi drogą płciową. Jedyną metodą antykoncepcyjną o znanym większości młodych dorosłych mechanizmie działania jest prezerwatywa. Środki hormonalne przyjmowane są przez 17% tych młodych dorosłych, którzy podjęli już współżycie. Jednak tylko połowa deklarujących stosowanie środków hormonalnych przez siebie lub partnerkę podczas ostatniego stosunku seksualnego, potrafiła prawidłowo określić mechanizm ich działania. 60% 18-letnich kobiet nie wie, kiedy ma miejsce owulacja. Niepokojąco duży odsetek 18-latków uważa stosunek przerywany za całkowicie skuteczną metodę zapobiegania ciąży.** Badani poradzili sobie natomiast z pytaniami, czy osoba zakażona chorobą przenoszoną drogą płciową może przez długi czas nie mieć objawów i zakażać innych i czy kobieta może zajść w ciążę już po pierwszym stosunku seksualnym.

Co jeszcze może zrobić szkoła?

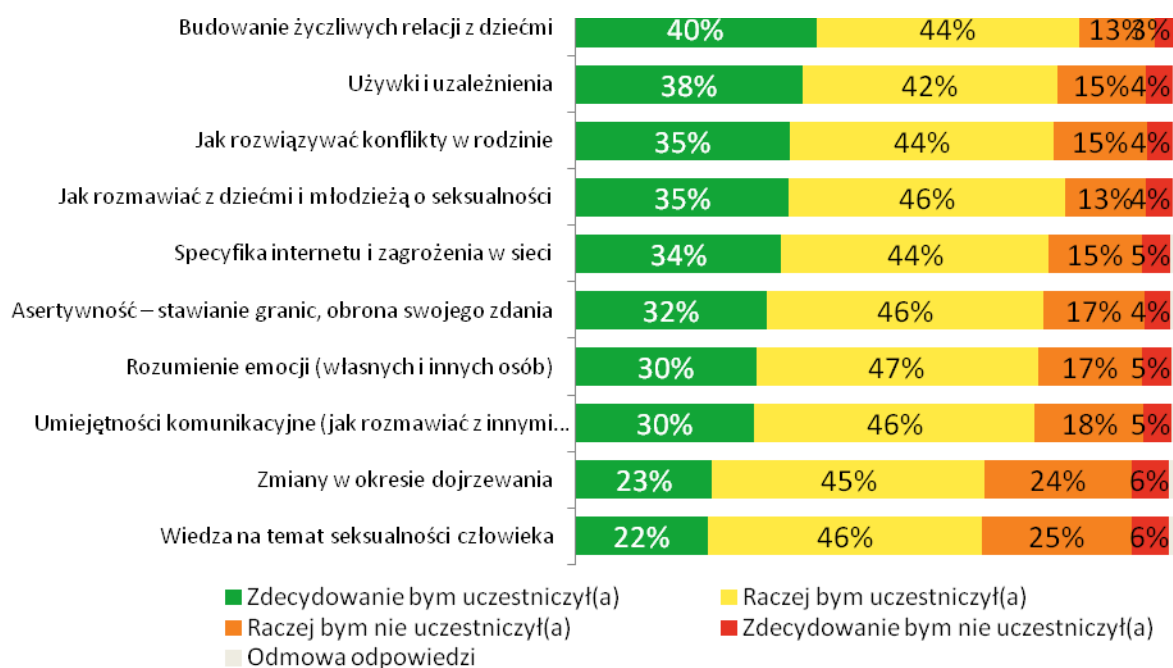
Niekiedy rodzicom trudno jest odpowiedzieć na wszystkie pytania zadawane przez dzieci. Okazało się, że 32% rodziców w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy poprzedzających badanie zdarzyła się sytuacja, w której nie potrafili odpowiedzieć na pytanie dziecka związane ze sferą seksualną. Najwięcej rodziców (43%) wskazało, że zawsze potrafią udzielić odpowiedzi na pytania zadawane przez dzieci. Z drugiej strony aż 25% przyznało, że dzieci nie pytają ich o kwestie związane ze sferą seksualną.

Główne obawy rodziców w rozmowach z dziećmi na temat seksualności człowieka związane są przede wszystkim z adekwatnością poruszanych treści do wieku i rozwoju psychoseksualnego dziecka – połowa rodziców obawia się, by tematów z obszaru seksualności człowieka nie poruszać zbyt wcześnie. Blisko połowa rodziców (45%) przyznaje, że nie wie, ile dziecko w danym wieku powinno wiedzieć. W podobnym odsetku (44%) rodzice wskazali skrępowanie dziecka podczas tego typu rozmów, co może świadczyć o ich braku umiejętności w miarę naturalnego podejmowania rozmowy z dzieckiem na omawiane tematy, a pośrednio także o własnym skrępowaniu. W końcu, co istotne, ponad 1/3 rodziców czuje, że nie ma wystarczającej wiedzy na temat rozwoju psychoseksualnego i seksualności człowieka.

Trudności rodziców w rozmowach z dziećmi stwarzają szkole pole do działań kierowanych do rodziców uczniów. Ciekawi opinii rodziców na temat roli szkoły w zakresie wsparcia rodziców zapytaliśmy ich, na ile prawdopodobne jest, by uczęszczali na przeznaczone dla nich zajęcia poświęcone różnym zagadnieniom związanym z wychowywaniem dzieci organizowane w szkole. Okazało się, że wiedza na temat seksualności nie jest tym, czego rodzice chcieliby dowiadywać się na zajęciach organizowanych dla nich w szkole. **Chcieliby natomiast uzyskać od szkoły wsparcie w zakresie kompetencji wychowawczych, wiedzy o używkach i uzależnieniach oraz tego, jak rozwiązywać konflikty i jak rozmawiać z dziećmi.** Co ciekawe, wskazania poszczególnych tematów ewentualnych zajęć dla rodziców i prawdopodobieństwa uczestnictwa w nich były niezależne od płci respondentów, od wieku wylosowanego dziecka, czy liczby posiadanych dzieci. Można więc przypuszczać, że te potrzeby rodziców mają niejako uniwersalny charakter i wiążą się po prostu z posiadaniem potomstwa oraz uświadamianiem sobie niedostatków własnych umiejętności rodzicielskich, czy też wychowawczych, do których zresztą niełatwo przyznać się wprost, a których niedostatki odczuwa się w sytuacjach krytycznych. Oczywiście deklarowana chęć uczestnictwa w zajęciach (Wykres 3.5.) nie oznacza, że podobny odsetek rodziców uczniów rzeczywiście w takich zajęciach brałby udział. Jest to raczej pewna przesłanka sygnalizująca możliwości pogłębiania relacji nauczycieli i rodziców, podejmowania rozmów na ważne dla obu stron tematy, wzajemnego ustalania możliwych rozwiązań sytuacji związanych z rozwojem dzieci. Nie tyle więc odsetki deklarowanej gotowości uczestnictwa – w komponentach jakościowych badania oceny tej gotowości były

zdecydowanie niższe i przypuszczalnie bardziej realistyczne – co sama hierarchia tematów interesujących dla rodziców jest przesłanką wzmocnienia dialogu między szkołą i rodzicami.

Wykres 3.5. Pytanie: *I11r. Proszę sobie wyobrazić, że w szkole organizowane są zajęcia dla rodziców poświęcone różnym zagadnieniom związanym z wychowywaniem dzieci. Proszę powiedzieć, na ile prawdopodobne jest, że uczestniczył(a)by Pan(i) w zajęciach o następującej tematyce:*

Podstawa: rodzice dzieci w wieku 6-17 lat (N=2526)

Podsumowując, szkoła może więc wzmocnić dialog z rodzicami. Po pierwsze dotyczy to wskazywanej przez rodziców potrzeby podniesienia swoich umiejętności dobrego wypełniania roli rodziców. Jeśli szkoła może ich wzmocnić, to przede wszystkim poprzez rozszerzenie ich kompetencji wychowawczych w konkretnych sprawach: jak zadbać o dobre relacje z dziećmi, jak rozwiązywać konflikty i jak z dziećmi rozmawiać, także dostarczając informacji na temat używek i uzależnień, czy zagrożeń płynących z Internetu. Po drugie nawiązując dialog, na przykład przy okazji pierwszego w roku szkolnym zebrania rodziców, dotyczący zawartości i celów programu wychowania do życia w rodzinie, przedstawiając swoje zamiary, umożliwiając kontakt i rozmowę rodziców z nauczycielem tego przedmiotu. Ponadto ważna jest też rozmowa z uczniami o ich potrzebach. Jak wspomniano na początku, zdecydowana większość osiemnastolatków, 87% uważa, że zajęcia takie powinny odbywać się w szkole. Młodzi chcą rozmawiać i cenią otwartość nauczycieli.